

« zurück blättern vor »

HART I subst. m., ab 1564. **1)** ‘Spitze eines Wurfspießes’ – ‘ostrze oszczepu’: 1564 Mącz 2c, SPXVI *Acies. Ostrze / álbo kończystość hart. o* (1614) 1922 Simon. 55, BRÜCKNER SIELANKA *Pierwej pokruszone harty Były u żelaz w twardych blachach połomione Nim który z nich najmniej miał ciało obrażone.* o 1655 Tw.Nad.Pask. 43 *A dwie strzale nagotuj, / różnemi je harty / Przysadziwszy i jady.* o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr. 1 576 *Te się nity piorunu, te nie boją harty, / Kto nadzieją wiecznego żywota zawarty.* o [LBel.] (1733) 1974 Chrościcki 50 *Te najmocniejszye miłości ogniwą, Y áfekt w ludzkic sercách nie zátarty, Gdzie samá Wenus grzeie w ogniu hártý.* – SPXVI, MAĆZ, L, SWIL (fig. prze.), SW (stp.). **2)** ‘Härte des Metalls bzw. Vorgang des Erhärtens’ – ‘twardość metalu nadawana mu przez hartowanie; hartowanie metali’: 1575 CzechRozm 129, SPXVI *y to nie ledá fęk / á nie wiem by nie Norimberskiego hártu zbroiá.* o (1593) 1772 Gorn.Sen. 60, L *Niechay będą dwa oszczepy iednakego hartu, przecię wiele na tym należy, ieśli iednym oszczepem ze wszytkiéy mocy strzelono, a drugi ladaiaako wypadł z ręki.* o (†1629) 1654 Sz.Zim.Roks. 78 *W której to kuźni miękkie twoje strzaty / Hartu dostały?* o 1689 SekrWyj 139, SP17 *iey [sc.antymonium] Gifserowie do hartu [...] zażywaią.* o (†1796) 1804 Narusz. Wiersze I 396, DOR *A co [z glinki porcelanowej] misterny rzemieślnik ulepił, to jeszcze hartem warowniey ukrzepił.* o 1834 PT VI 463-4, SJAM *Pewnie tu probowano hartu Zygmontówek, / Któremi można śmiało ćwieki obciąć z główek.* o (†1881) 1901 Ziel.G.Poezje II 38, DOR *Jam ją przymierzał w kuźni płatnerza, prześliczna zbroja [...] godna rycerza. Co za hart, połysk i jakie nity.* – (SŁA), SPXVI, CN, TR*, L, SWIL, SW, LSP, DOR (przestarz.). **3)** ‘psychische oder physische Widerstandsfähigkeit eines Menschen’ – ‘psychiczna lub fizyczna wytrzymałość człowieka’: (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr. 1 443 *Nie masz hartu na boski wyrok.* o 1773 Hor.2 160 Nar., L *Ukrzepcie giętkich umysły synów Hartem ofstrego wychowu.* o 1822 O poezji 340-2, SJAM *W stylu poetyckim romantycznym, równie panuje śmiałość w składniach mniej giętkich, obok prostoty jakiś hart i tęgość, w wyrażeniach blask i częstokroć nastrzępienie.* o 1857 Dz.Lit.Lw. 6, DOR *Mimo całego hartu duszy nie mógł (...) pogodzić się z nieszczęściem.* o (1879) 1927 Bobrz.Dzieje II 65, DOR *Moralnego hartu brakło przede wszystkim [Zygmontowi] Augustowi.* o (1893–1895) 1961 Zamoyska 377 *cały jego hart duszy, jego męstwo [...] nie mogły zapobiec zabójczemu wpływowi, jaki tyle zmarł wień na zdrowie jego wywarto.* o 1937 Fiedl.A.Kan. 33, DOR *Samotność i częste przebywanie w lesie, wśród drzew, odbiły się na jego usposobieniu. Wyrobiły w nim nie tylko hart fizyczny, lecz również jakieś dziwne, nadzwyczajne zrównoważenie.* – (SŁA), L, SWIL (fig.), SW (przen.),

LSP, DOR. ◊ **Etym: 1)** frühnhd. *Härte* subst. f., ‘Eigenschaft des erhärteten Metalls’, GRI, nur für Inh. 2. **2)** nhd. *härten* v., ‘fest, kräftig machen, abhärten; aushalten, ausdauern’, GRI, nur für Inh. 3. ◊ **Hom:** *hart* subst. m., ‘Art, Gestalt, Ordnung’, zuerst geb. Sw. ❖ Da für frühnhd. *härte* unser Inhalt 1 nicht nachweisbar ist, muß dieser als polnische Übertragung (Abstrakt → Konkret) von (Inhalt 2) angesehen werden. Das Substantiv wurde bereits im 16. Jh. mit dem Verb *hartować* in Verbindung gebracht (vgl. den Beleg von 1575: *hart = hartowanie*). Daher die Wechselwirkung: *hart* Inhalt 2 auf das Verb (Inhalt 3), *hartować* Inhalt 2 (‘einen Menschen physisch oder geistig abhärten’) auf *hart* (Inhalt 3).

« zurück blättern vor »